

Geliş Tarihi: 5 Mayıs 2025
Kabul Tarihi: 7 Ekim 2025

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal of Modern Turkish History Studies
XXV/51 (2025 Güz/Autumn), ss. 897-918.

DOI: 10.18244/ctad.1691651

Araştırma Makalesi / Research Article

PARİS BARIŞ KONFERANSI'NDA MEGALİ İDEA'NIN İZLERİ: YUNANİSTAN VE TRAKYA*

Çağla D. TAĞMAT**

Öz

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Osmanlı coğrafyasında başlayan işgaller ve Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda alınan kararlar, Osmanlı Devleti açısından önemli bir sürecin başladığına işaret etmiştir. Paris Barış Konferansı Yunanistan'ın İtilaf Devletleri nezdinde parlamaya başladığı diplomatik bir süreç olmuş ve Yunanistan'ı temsil eden Başbakan Eleftherios Venizelos İzmir ve Trakya konusunda adeta tüm gücüyle mücadele etmiştir. Paris Barış Konferansı sırasında Yunanistan açısından ilk sonuca ulaştırılan konu İzmir olmuş, Yunan askerî kuvvetleri 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal etmiştir. Yunanistan için *İzmir konusunun büyük oranda çözüme ulaşması*, Venizelos'un Trakya konusuna odaklanmasına zemin hazırlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Mayıs 1919 sonrasında konferansta Yunanistan'a dair konuların önceliğini Trakya'nın oluşturduğu söylenebilir. Trakya'nın Yunanistan'a devredilmesi açısından mesafeli duruş sergileyen ABD'nin tutumu bir yana bırakıldığında, konferans sırasında Trakya konusunda Yunanistan'ı en fazla destekleyen devlet Fransa olmuştur.

Paris Barış Konferansı'nda Trakya konusunda tartışmaların ele alındığı bu çalışmada, Yunanistan temsilcisi Venizelos'un diplomasi tekniği, uğraşları ve Yunanistan'ın beklentilerine yönelik İtilaf Devletleri'nin tutumları, Yunan belgeleri, Yunan ve İngiliz süreli yayınları ve araştırma eserleri çerçevesinde ele alınacak ve 1919 yılındaki diplomatik süreç yalnızca Trakya çerçevesinde analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, İşgal, Paris Barış Konferansı, Trakya, Venizelos, Yunanistan.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Balkan Çalışmaları ABD, (e.posta: tagmat@ankara.edu.tr), (ORCID: 0000-0002-9047-0131).

TRACES OF THE MEGALI IDEA AT THE PARIS PEACE CONFERENCE: GREECE AND THRACE

Abstract

The occupations that began in the Ottoman geography after the signing of the Mondros Armistice and the decisions taken at the Paris Peace Conference, convened in January 1919, signaled the beginning of an important process for the Ottoman State. The Paris Peace Conference was a diplomatic process in which Greece began to shine among the Entente Powers also Eleftherios Venizelos, the prime minister representing Greece, fought with all his might on the issue of İzmir and Thrace. During the Paris Peace Conference, the first issue to be resolved for Greece was Smyrna, and Greek military forces occupied Smyrna on May 15, 1919. The fact that the issue of Smyrna was largely resolved for Greece paved the way for Venizelos to focus on the issue of Thrace. From this point of view, it can be said that Thrace constituted the priority of the issues related to Greece in the conference after May 1919. Leaving aside the attitude of the United States, which took a distant stance in terms of the transfer of Thrace to Greece, France was the state that supported Greece the most on Thrace during the conference.

In this study, which deals with the discussions on Thrace during the Paris Peace Conference, the diplomatic technique of the Greek representative Venizelos, his efforts and the attitudes of the Entente States towards the expectations of Greece will be discussed within the framework of Greek documents, Greek and British periodicals and research works, and the diplomatic process in 1919 will be analyzed only within the framework of Thrace.

Keywords: *Bulgaria, Occupation, Paris Peace Conference, Thrace, Venizelos, Greece.*

Giriş

Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetinden çıkış süreci, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde aşamalar halinde gerçekleşmeye başlamıştı. Bu durumun ilk adımı, Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Antlaşması ile gerçekleşmiş, bu antlaşma ile daha önce imzalanan Londra Antlaşması gereği iki ülke sınırı olarak tespit edilen Midye-Enez hattı yerine yeni sınır Meriç nehri olarak saptanmış ve her iki taraf için de bu sınırlar içinde yaşayan yerli halkın hukuki hakları belirlenmişti.¹ Ancak Balkan Savaşları sonrasında oluşturulmaya çalışılan statüko uzun süreli olamamıştı. 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı hem savaş sırasında hem de sonrasında bu statükoda ciddi değişimlerin yaşanmasına neden olacaktı.

Birinci Dünya Savaşı 1914 yılında başlamış olmasına karşın, savaş sırasında bloklara katılım ve savaştan ayrılma gibi durumlar yaşanmaya devam etmişti. Zira Bulgaristan'ın savaşa katılması savaş başladıktan bir yıl sonra gerçekleşmişti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan'ın savaşa İttifak Devletleri tarafında katılması için 1913 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması'na ek olarak yeniden bir sınır düzenlemesi yapılmıştı. Bu antlaşma, bir taraftan içinde Osmanlı Devleti'nin de bulunduğu İttifak blokuna yeni bir cephe fırsatı kazandırırken, diğer taraftan da Osmanlı'nın, Bulgaristan lehine bazı topraklarından feragat etmesine neden olmuştu. Nihayetinde İttifak blokunun kazanımının bedelini Osmanlı Devleti ödemişti. *Osmanlı-Bulgar Hudut Düzeltme Antlaşması* olarak da anılan bu yeni antlaşmaya göre, Karaağaç, Kuleli- Burgaz Demiryolunu da kapsayan Doğu Trakya'daki bir alan Bulgaristan'a terk edilmişti.² Böylelikle Birinci Dünya Savaşı'nın henüz başlarında, İttifak blokunda bulunan Osmanlı Devleti, toprak tavizi ile taraf olduğu bloka bir müttefik daha kazandırmış oldu. Bu durum her ne kadar o dönemde bir toprak kaybı gibi görünmese de Osmanlı Devleti açısından önemli bir zafiyet yaratacaktı.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bulgaristan'ın savaşa katılması, Balkan topraklarında yeni bir cephe açılması bakımından önemliydi. Ancak Balkanlardaki cephe, iki yıl durağan bir konumda bulunacak, bu cephede yaşanacak aksiyon Yunanistan'ın savaşa girmesiyle başlayacaktı. 1917 yılında Yunanistan'ın İtilaf Devletleri tarafında savaşa katılması, savaşın Balkanlardaki seyri açısından önemli değişikliklerin yaşanmasına neden oldu. 1917 yılına

1 Nuran Koltuk, "1913 İstanbul Antlaşması ve Osmanlı-Bulgar Nüfus Mübadelesi", *Mübadelelerin 94. Yılı Anısına Uluslararası Mübadele Sempozyumu*, (Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, 2017), 128-129.

2 Bilal Şimşir, "Batı Trakya Sorunu", Atatürk Ansiklopedisi, erişim 10 Ocak 2025, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/696/Bati-Trakya-Sorunu>; Tevfik Bıyıkhoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, cilt I, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992), 105-107.

kadar çok da aktif olmayan Selanik/Makedonya Cephesi, Yunanistan'ın savaşa dahil olması sonrasında aktif hale gelerek, Fransa-Yunanistan iş birliği ile İtilaf Devletleri'nin başarı kazandığı bir bölge oldu.³ Ancak bu cephedeki savaş, Bulgaristan'ın durumuna dair dengelerin değişmesine de kapı araladı. Bulgaristan'ın teslim olması sonrasında İttifak bloku yenilgiyi kabul etti ve ateşkes süreçleri başladı. Buradaki en önemli nokta, Fransız kuvvetlerinin Bulgaristan'ı teslimiyete zorlayıp, Doğu Trakya'ya geçmesi ve bu durumun da Fransa'ya İstanbul yolunu açmasıydı.⁴ 93 Harbinde (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Rusya, Trablusgarp Savaşı'nda İtalya ve Balkan Savaşlarında Bulgaristan tehdidini atlatan Boğazlar için şimdi yeni bir risk gün yüzüne çıkmıştı.

29 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Selanik Mütarekesi ile 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti ile imzalanan Mondros Mütarekesi arasındaki benzerlikler ise dikkat çekiciydi. Selanik Mütarekesi'ne göre, Bulgaristan, Sırp ve Yunanlardan aldığı yerleri hemen boşaltacak; dört hafta içinde bütün Almanları ve Avusturyalıları sınır dışı edecek; Müttefikler Bulgaristan'da stratejik yönden önemli gördükleri yerleri işgal edebileceklerdi.⁵ Özellikle son madde aynı şekilde Mondros Mütarekesi'nde de yer almıştı. Diğer yandan Mondros Mütarekesi hükümleri içinde Doğu Trakya'yı ilgilendiren hüküm, demiryolları ile ilgili olundu. Mondros Mütarekesi'nin sekizinci maddesine göre İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne ait liman ve demiryollarından yararlanma fırsatını elde etmişler,⁶ ancak uygulama safhasında ateşkes maddesinde yer alan “*yararlanma*” ifadesi işgal şeklinde uygulamaya konulmuştu. Dolayısıyla mütarekenin imzalanmasından çok kısa bir süre sonra Fransızlar bu maddeye dayanarak Kasım 1918'de Uzunköprü-Sirkeci Demiryolu işgal ettiler.⁷

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi, yok olma sürecinin başlangıcını teşkil etmesi açısından önemliydi. Çünkü savaşa son veren Mondros Mütarekesi, devletin tüm mekanizmalarına ciddi bir darbe vurmuştu. Mondros Mütarekesi ile Osmanlı coğrafyası İtilaf Devletleri tarafından paylaşıldı ve çok kısa süre sonra da işgal edildi. Stratejik anlamda önemli bir konumda olan Trakya da İtilaf Devletleri'nin kontrolüne giren ancak Yunanistan'ın kendisine verilmesi için büyük çabalar harcadığı bir bölgeydi. Trakya'nın Yunanistan için önemi, tarihsel geçmişten ya da kültürel yakınlıktan çok daha fazlaydı. Çünkü Trakya İstanbul'a açılan yoldu ve stratejik anlamda çok önemliydi.

3 Çağla Derya Tağmat, *Kısa Yunanistan Tarihi*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2024), 70-72.

4 Fahri Taş, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Doğu Trakya'yı İşgali”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 20, 60 (2024): 663.

5 Rifat Üçarol, *Siyasi Tarih 1789-2012*, 3. bs. (İstanbul: Der Yayınları), 506.

6 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri, Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, cilt I, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953), 521.

7 Taş, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında”, 663.

Trakya açısından savaş sonunda oluşan genel manzara ise Batı Trakya'da Bulgarların denetiminde olan bazı alanlar dışında bu bölgedeki Fransız varlığıydı. Ancak bu durum kalıcı olmayacak, Trakya üzerindeki Yunan planları, Paris Barış Konferansı ve devamında da Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos tarafından sıklıkla dile getirilecek ve diplomatik bir fırtınaya neden olacaktı.

1. Paris Barış Konferansı Öncesinde Venizelos'un Trakya Konusundaki Faaliyetleri

Yunanistan, Paris Barış Konferansı için detaylıca hazırlanmış ve Paris'e güçlü bir heyetle gitmişti. Heyet başkanı olan Başbakan Eleftherios Venizelos, konferansta oldukça etkili bir konumdaydı ancak aynı heyette, ileride Yunanistan siyasetine yön verecek isimler de vardı. On dokuz kişiden oluşan heyette yer alan isimlerden bazıları Athos Romanos, Nikolaos Politis ve Andreas Mihalakopoulos idi. Delegasyon Paris'e gitmeden önce Arnavutluk ve Anadolu toprakları üzerindeki durumu görüşmek için Roma'ya uğramıştı. Ancak görüşmelerden elle tutulur bir sonuç elde edememişlerdi.⁸

Ayrıca bu heyetten ayrı olarak *Kurtarılmamış Helenler Delegasyonu* [délégué des Grecs irrédimés] adındaki bir heyet de konferansta hazır bulunuyor ve Trakya Rumlarını Harisios Vamvakas temsil ediyordu.⁹ Vamvakas İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, Osmanlı Mebusan Meclisinde yer almış, yine aynı dönemde Trakya'nın Yunan olmasına yönelik düşünceleriyle tanınmıştı.¹⁰ Vamvakas Venizelos'a olan yakınlığıyla da biliniyordu. Hukukçu ve gazeteci geçmişisi olan Vamvakas, gerek Paris Barış Konferansı'nda gerekse Trakya'nın işgali sürecinde önemli rol üstlenecekti.¹¹

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermiş olması, Yunanistan için hem rahatlamayı hem de sıkı bir diplomatik süreci işaret ediyordu. Toplanacak olan barış konferansı öncesinde çalışmalarına başlayan Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos'un, İngiltere Başbakanı Lloyd George'a 2 Kasım 1918 tarihinde verdiği muhtıra, Yunanistan'ın Trakya konusunda attığı en önemli adımlardan biriydi.¹²

Venizelos, yine kasım ayında Paris'e hareket etti. Burada Clemenceau ile görüşen Yunanistan Başbakanı, Fransa'ya Ukrayna Harekâtı¹³ için destek

8 Margaret Macmillan, *Dünyayı Değiştiren 6 Ay 1919 Paris Barış Konferansı*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2015), 533.

9 Andrew Dalby, *Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*, (Ankara: Akılçelen Yayınları, 2014), 96.

10 Nilüfer Erdem, "Harisios Vamvakas'ın Osmanlı Milletvekili Olarak Etkinliği", *CTAD*, 17 (Bahar 2013): 52.

11 *Estia*, 14 Maiou 2020.

12 Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, cilt I, (Ankara: TTK Yayınevi, 1992), 146.

13 Rusya'da devrim gerçekleşikten sonra yeni yönetim Çarlık yönetiminin borçlarını ödemeyi

sözü verirken, Clemenceau da elbette ki birtakım fedakârlıklar yapacağını farkındaydı. Ukrayna Harekâtı adı verilen ve Fransız planı olan bu askerî girişim, Venizelos için oldukça önemli bir fırsattı. Çünkü Yunanistan savaşta müttefiklerine aktif olarak yalnızca bir yıl destek verebilmişti ve Selanik cephesindeki bu faaliyetinde Fransa ile iş birliği içinde hareket etmişti. Her ne kadar 1915 yılında Yunanistan'ın savaşa girmesi gündeme geldiyse de Venizelos ile Kral Konstantinos arasında yaşanan gerginlik¹⁴ Yunanistan'ın savaşa girmesini neredeyse iki yıl geciktirmiş, Venizelos hedeflerine ulaşmak ve savaşa İtilaf Devletleri tarafında girebilmek için biraz daha sabretmek ve uygun ortamı beklemek zorunda kalmıştı.

Fransız devlet adamı Clemenceau ile görüşen Venizelos bu görüşmede iki önemli konuyu gündeme getirdi: Trakya ve İzmir. Yunanistan için bu iki önemli konunun gündeme gelmesi, Venizelos'un pazarlık masasına oturduğunun bir göstergesiydi. Nihayetinde Ukrayna Harekâtı için Fransa'ya verilecek Yunan desteğinin mutlaka bir bedeli olmalıydı ve Venizelos da bu bedeli kafasında belirlemişti. Fransız devlet adamı barış konferansında Yunanistan'ı Trakya konusunda destekleyeceğinin sözünü verirken, İzmir konusunda daha mesafeli bir yaklaşım sergilemişti. Çünkü Trakya Fransız kontrolündeydi ve İzmir konusunda devreye ABD ve İngiltere giriyor,¹⁵ bu da durumu Fransa'nın kontrolünden çıkarıyordu.

Venizelos'un Clemenceau ile yaptığı bu görüşme aslında barış konferansı öncesindeki propaganda çalışmalarının başka bir boyutunu ortaya koyuyordu. Diğer bir deyişle, Venizelos'un propaganda aracı, yalnızca nüfus istatistikleri, broşürler ve basın demeçleri değil, ayrıca ikili diplomatik görüşmelerde İtilaf blokundan yanına çekeceği destekçileriydi. Öte yandan Venizelos 30 Aralık 1918 tarihinde konsey karşısında Yunanistan'ın kuzeybatısı (Kuzey Epir), Batı Anadolu, Rodos ve On İki Ada ile Trakya konusundaki taleplerini açıklamaya başladı. İstanbul'u da içine alacak şekilde Trakya'nın nüfus dağılımına dair bilgiler aktaran Venizelos, bölgede 730,822 Rum, 957,425 Türk, 112,174 Bulgar, 183,253 Ermeni, 65,821 Musevi ve 151,151 diğer milletlerden oluşan bir nüfus olduğunu öne sürdü. Bu rakamlara göre hiçbir millet tek başına çoğunluğu sağlamıyordu. Ancak Venizelos'a göre Trakya Yunandı ve Bulgarlar da bunu kabul etmişlerdi.¹⁶

reddetmiş ve 19 yüzyılda Çarlık yönetimi için yatırım yapan Fransız iş gruplarından dolayı maddi kayıp yaşamak istemeyen Fransa Ukrayna'ya bir harekât hazırlığına girişmiştir. Yunanistan'ın bu harekatta devreye girmesi ise Kasım 1918'de o dönemde Paris'te bulunan Romanos'a yapılmıştı. Detaylı bilgi için bkz. Çağla Derya Tağmat, *Kısa Yunanistan Tarihi*, 72-74.

14 Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, "Yunanistan'da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı'na Giriş", *Dokuz Eylül Üniversitesi II. Uluslararası Tarih Sempozyumu*, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Sempozyum Bildiri Kitabı, (İzmir: 2015), 353-359

15 Dalby, *Eleftherios Venizelos*, 93.

16 Dimitris Kitsikis, *Yunan Propagandası*, (İstanbul: Meydan Neşriyat, t.y.), 27.

Venizelos ayrıca İstanbul konusunda da şu açıklamayı yapmıştı: *“Boğazlara sahip olmanın milletlerarası büyük önemi bulunması sebebiyle İstanbul, Boğazlarla birlikte Milletler Cemiyeti'nin himayesine ve milletlerarası bir devlet haline konulması için lüzumlu hinterlandı teşkil etmektedir.”*¹⁷

Bulgarlar açısından ise ilginç olan nokta konferansın başlamasını iyimserlikle bekliyor olmalarıydı. Öyle ki kendilerini Müttefik devletlerden biri gibi görüyorlardı. Zira Müttefik devletlerin onlara bir minnet borcu vardı: Bulgaristan ateşkes isteyerek savaşın son bulmasını sağlamış,¹⁸ bu durum da Müttefiklerin daha fazla ekonomik ve askerî yük altına girmesini engellemişti. Başka önemli bir nokta da Bulgaristan'da, ABD Başkanı Woodrow Wilson'a duyulan hayranlık ve self determinasyon ilkesinin umut yaratmasıydı. Çünkü bu da onların Trakya konusunda ellerini güçlendiriyordu.

Konferansın öncelikli görevlerinden biri de yenilen devletlerle imzalanacak barış antlaşmalarını hazırlamaktı. Venizelos'un tüm çabası da bu antlaşmalarda çizilecek sınırlar ve toprak dağılımdan kendi payına düşeni almaktı. Bu süreci yürütmek amacıyla İtilaf Devletleri temsilcileri, 18 Ocak 1919'da Paris'te bir araya geldiler. İtilaf Devletleri için önemli olan bir diğer konu da yeni bir dünya düzeni yaratmaktı. Birinci Dünya Savaşı'nda bir yıl aktif olarak savaşmış olan Yunanistan ise kazanan tarafta olmanın beklentisi içindeydi. Bu bağlamda 1910 yılında Yunanistan Başbakanı olan ve Megali İdea'yı hızlıca uygulamaya koyan Eleftherios Venizelos, tüm diplomatik marifetini ülkesine kazanç elde etmek için harcayacaktı. Ona göre bunun için en uygun fırsat, hedefindeki topraklara ulaşmak amacıyla Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşmalarından kar elde etmektir. Diğer yandan Venizelos'un önünde engeller de vardı ve bunlardan belki de en önemlisi 1915 yılında İtilaf Devletleri ile imzaladığı Londra (gizli) Antlaşması gereği kendisine İzmir ve çevresi vad edilen İtalya idi.¹⁹ Ancak savaş sonunda ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından açıklanan Wilson Prensipleri gizli diplomasiyi yasaklamış ve böylece Londra Antlaşması geçerliliğini yitirmişti. Başka bir deyişle konferans sırasında ABD, ağırlığını hissettirecekti. Bu açıdan bakıldığında İtalya da yavaş yavaş kenara itiliyordu. Bu durum, İtalya ve Yunanistan'ı başka ikili görüşmelerde bir araya gelmeye zorlayacaktı.

17 Kitsikis, 28-29.

18 Macmillan, *Dünyayı Değiştiren 6 Ay*, 217.

19 Çağla Derya Tağmat, “Trablusgarp Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na On İki Ada Konusunda (Gizli) Görüşmeler”, *Türkiyat Mecmuası* 28, 1 (2018), 145.

2. Paris Barış Konferansı ve Trakya Konusu

Konferansın, Yunanistan'ı doğrudan ilgilendiren iki odak noktası vardı: Bunlardan ilki İzmir, ikincisi de Trakya idi.

Venizelos İzmir için Osmanlı Devleti'ne, Trakya için de Bulgaristan'a karşı diplomatik bir savaşa girişmek amacıyla kolları sıvadı. Şubat 1919'da gerçekleşen on iki toplantının çoğuna Venizelos bizzat katıldı. Diğer yandan konferanstaki belirleyiciler arasında Yunanistan'a taraf olanlar ve olmayanlar da mevcuttu. Bunlardan bir tanesi de ABD idi. Öyle ki Wilson Prensipleriyle gizli diplomasiyi yasaklayarak Yunanistan'ın önündeki İtalya engelini kaldıran ABD, Trakya için aynı rolü üstlenmeyecekti. Çünkü Bulgaristan özellikle Doğu Trakya için hiçbir hakkı olmamasına rağmen sesini yükseltmeyi başarmıştı. Bulgar iddialarına göre Balkan Savaşları döneminde bölgeden uzaklaştırılan 360,000 Bulgarın yeniden Edirne'ye yerleştirilmesi ve bölgenin kaderinin Wilson Prensiplerine göre belirlenmesi gerekiyordu.²⁰

Paris Barış Konferansı'nın 6 Mart 1919 tarihli toplantısında İngiltere ile Fransa Yunanistan'ın Doğu Trakya üzerindeki toprak taleplerini onaylarken, İtalya ise çekincelerini gizlemiyordu. Bundan dolayı da İtalya, bölgede yaşayan Rum nüfus dışındakilerin geleceğinin ne olacağının açıklığa kavuşturulmasını istiyordu.²¹ Diğer taraftan Trakya bir bütün olarak görünse de Yunanistan açısından Batı Trakya konusunda Bulgarlar, Doğu Trakya için de Türkler, mücadele edilmesi gereken faktörlerdi. Venizelos Batı Trakya için Bulgaristan'la da muhatap olmak zorundaydı. Ancak Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın, Batı Trakya konusunda Bulgaristan'ı görmezden gelmesi, ABD'nin Yunanistan'ın karşısına dikilmesine neden oldu. Zira konferans sırasında Yunan propagandasının doğrudan Bulgaristan aleyhine çalışması, dış kamuoyunun Bulgarları desteklemesi gibi bir refleks ortaya çıkardı. Bu konuyla ilgili olarak Venizelos, İngiltere'deki Büyükelçisi Dimitrios Kaklamanos'a, Yunanistan'ın Trakya talebi aleyhinde çıkan her yazı ve haberi çürütecek nitelikte faaliyetler yapması ve kamuoyunu etkilemesi şeklinde direktif verdi.²²

Konferansta Trakya konusunda yaşanan tartışmalar Yunanistan ve Bulgaristan'ın bu bölge için propaganda savaşına girmesine neden oldu. Bulgaristan, *Bulgar Meselesi ve Balkan Devletleri* adlı bir kitap çıkarırken, Yunanistan da *Makedonya ve Yunanlılık* isimli bir risale ile buna karşılık

20 Bıyıkhoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, 146.

21 Bu doğrultuda İtalya kurula üç öneri sundu: 1- Doğu Trakya'nın yeni kurulacak İstanbul Devleti sınırları içine alınması, 2-Doğu Trakya'nın önemli bir kısmının İstanbul'da kurulacak İstanbul Devleti'ne verilmesi ve Bulgaristan ile uyum içinde olması, 3- İstanbul'un sınırlarının belirlenmesi. Mehmet Şükrü Güzel, "Bir Savaş Suçu Olarak Doğu Trakya'da Yunanistan Tarafından Türklere Yapılan Etnik Temizlik Harekâtı", *Akademik Bakış* 8, 15 (Kış 2014), 141.

22 Kitsikis, *Yunan Propagandası*, 228.

verdi. Ayrıca konferanstaki büyük güçler arasında da Trakya konusuyla ilgili farklı düşünceler şekillenmeye başlamıştı. İtalya kendisine rakip olarak gördüğü Yunanistan'a karşı Bulgar tezini savunurken, Fransa Batı Trakya'daki Türklerin Bulgar idaresinden ziyade Yunan idaresini tercih edecekleri görüşünü savunuyordu. İngiltere Yunanistan'ın yanında bir duruş sergilerken,²³ konferansın kilit aktörü olan ABD de Yunanistan'a karşı mesafeliydi. Bu durum savaşın yenik devleti ve konferansta temsil bile edilmeyen Bulgaristan için ilginç bir durumdu. Zira Bulgaristan konferans sırasında toprak kaybetmek bir yana neredeyse toprak kazanmaya yakın bir noktaya bile ulaşacaktı.²⁴

Ancak mayıs ayına gelindiğinde konsey, Trakya konusunu İstanbul'un kaderi belirlendikten sonraki bir zamanda çözümlenmesi için erteledi. Trakya, Yunan heyeti için belirsizlikte kalırken, İzmir konusu gündeme geldi. Bu konudaki Yunan tezi oldukça iddialıydı: *“Türklerin Anadolu toraklarıyla sınırlı kalması ve Yunan egemenliğinin, modern Batı medeniyetinin temellerini atan Yunan ruhunun antik çağlardan beri gömülü olduğu yerde yeniden tesis edilmesi gerekiyordu. Ne Yunanlar ne de Ermeniler Türk boyunduruğunda kalmalıydı...”*²⁵

İzmir konusundaki düğümün Mayıs 1919'da çözülmesi, Yunanistan'da görece bir rahatlama yaratırken, Venizelos da Megali İdea'nın tamamlanması adına önemli bir adım atmış oldu. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan askerleri Anadolu'daydı.²⁶ İzmir'in Yunanistan tarafından işgali hem Yunanlar hem de Türkler için tahmin edilenden daha fazla anlam taşıyordu. Yunanistan için İzmir Anadolu'da ilerlemek için önemli bir anahtardı. Türkler için ise bu tam bir yıkımdı ve beklenmedik bir darbeydi. Ancak Yunanlar için coğrafi anlamda İstanbul'a ulaşmanın anahtarı da Trakya olarak görülüyordu. Zira Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarmasından kısa bir süre önce Yunan Dışişleri Bakanlığı tarafından kaleme alınan bir yazıda, henüz Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ile barış imzalanmadan önce konferansta Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması yönünde bir karar alındığı, ancak Bulgarların tepkileri ve oluşabilecek direniş hareketlerinden tedirgin olunduğu için kararın gizli tutulduğu belirtilmekteydi. Aynı belgede Yunan meclisindeki Müslüman vekillere de Trakya'daki Müslümanlara iyi davranılacağına dair güvence verilmesi gerektiği ve tepki çekmek istenilmediği de yer almaktaydı.²⁷ Anlaşılan o ki hareket noktası İngiltere ve Fransa olarak belirlenmişti. Nitekim o dönemde Trakya konusunda verilmiş net bir karar yoktu ve Venizelos ciddi bir çaba içindeydi.

23 Bıyıkloğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, 148.

24 Macmillan, *Dünyayı Değiştiren 6 Ay*, 217.

25 Nikolas Emm. Papadakis, *Eleftherios Venizelos O Anthropos, O Ígetis*, Tomos B, (Athina: Estia, 2017), 663.

26 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, cilt I, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1973), 3.

27 ELİA, Arheio Streit, *Thrakikon Zitima* (1919-1920), 18/3.

Konuya yönelik İngiliz kamuoyunun bakışı da aslında genel durumu özetler nitelikteydi. Türklerin İstanbul'un durumuna odaklandığı, ancak İzmir ve Trakya konularının da gündemlerinde olduğu şeklinde bir algı oluşmuştu. Çok daha ilginç, Trakya sorununun nasıl algılandığıydı. Çünkü İngilizlere göre Trakya her ne kadar Türklerin gündeminde olsa da aslında bir Türk sorunu değil Balkan sorunuuydu.²⁸ Diğer yandan ABD'nin tavrı da çok netti. Öyle ki Müttefik devlet temsilcilerinin Bulgar sınırı konusunda yaptıkları oylamada Yunanistan lehine fikir beyan etmeleri, ancak ABD'nin olumsuz oyu, Yunan kamuoyunda şok etkisi yaratmıştı.²⁹ Bu da Yunanistan açısından Trakya konusunun çözüm sürecini biraz daha uzatacaktı.

Konferansın Trakya konusundaki görüşmelerini takip eden Yunan basını da konuya yer ayırıyor ve yakından takip ediyordu. Yunan *Ethnos* gazetesi, toprak meseleleriyle ilgili komisyonun, Bulgaristan'ın komşu devletlerle olan sınırlarının nihai ve ayrıntılı şekilde belirlenmesine yönelik çalışmalarının devam ettiği haberine yer verirken, Venizelos'un, Yunanistan'ın kalkınması için kuzey sınırına ihtiyaç olduğunu açıkladığının ve zaten bu konuda bir imtiyaz kararı alınmış olduğunun altını çizmişti. Haberdeki dikkat çekici nokta ise Venizelos'un Bulgaristan'a bir '*denize çıkış*' noktası verilmesi konusunda istekli olduğunun belirtilmesiydi.³⁰ Ancak Venizelos'un, ilerleyen zamanlarda Bulgaristan'ın denize çıkış konusuyla ilgili yapacağı açıklamalar bu kadar iyimser olmayacak, Yunan devlet adamı Bulgaristan'ın Ege'den atılması konusundaki isteğini gizlemeyecekti.

Aynı gazetenin bir gün sonraki sayısında ise Trakya'nın kan dökülmeden alınacağı şeklinde bir haber çıkmış ve Bulgaristan ile Anadolu'da yaşanan örgütlenme başka bir deyişle direniş hareketi arasında da bağlantı kurulmuştu. Bulgaristan'da gelişen çete örgütlenmelerini Anadolu hareketiyle ilişkilendiren *Ethnos* gazetesinde, Bulgar komitacıların Anadolu'daki direnişi taklit ettikleri şeklinde bir yorum yapılmıştı.³¹ Bu bağlamda İtilaf Devletleri nezdinde iki düşman aktör yani Bulgarlar ve Türkler ortak bir noktada birleştirilmişti.

Aynı günlerde Venizelos'un Bulgaristan'a yönelik yaptığı açıklamalar da dikkat çekiyordu. Yunanistan Başbakanı, yabancı nüfusun yaşadığı toprakların enküçük parçasının bile Bulgaregemenliğine bırakılmasının, Balkan coğrafyası için çok büyük bir tehlike olacağını altını çizmişti.³² Venizelos'un bu açıklamasının ardından Trakya'daki Müttefik işgali tamamlanmış ve bu durum Yunan kamuoyuna Trakya'nın Yunanistan'a devredilmesi için gerekli olan zeminin artık hazırlandığı şeklinde aksettirilmişti.³³

28 *The Times*, 27 June 1919.

29 *Embros* 5/18 Iouliou 1919. Yunanistan 1923 yılının şubat ayına kadar Jülyen takvimi kullandığı için Yunan gazetelerine dair tarihler bu şekilde verilmiştir. İlk rakam gazetede yer alan Jülyen Takvimini, ikinci rakam ise Gregoryen Takvime göre o günün denk geldiği tarihi belirtmektedir.

30 *Ethnos*, 3/16 Iouliou 1919.

31 *Ethnos*, 4/17 Iouliou 1919.

32 *Ethnos*, 6/19 Iouliou 1919.

33 *Ethnos*, 13/26 Iouliou 1919.

Bunlara ek olarak İzmir konusunda Müttefik devletlerin taraf değiştirerek Yunanistan'ı devreye sokmasının İtalya'da yarattığı dışlanmışlık hissi, bu devleti Yunanistan ile müzakereler konusunda aceleci davranmaya sevk etmişti. Bundan dolayı da İtalyan Nitti hükûmetinin Dışişleri Bakanı Tittoni, Paris Barış Konferansı'ndan umudunu keserek, doğrudan Yunanistan ile müzakerelere başladı. Bu müzakereler sonucunda, uzlaşmaya varan İtalyan ve Yunan devlet adamlarının adıyla anılan Tittoni-Venizelos Anlaşması imzalandı.³⁴ 29 Temmuz 1919 tarihinde, Wilson Prensipleri'ne tamamen aykırı nitelikte imzalanan bu anlaşma, İtalya ile Yunanistan'ın kendi aralarındaki toprak tavizleri ya da değişimleri üzerine inşa edilmişti. Trakya'yı ilgilendiren en önemli kısmı da İtalya'nın, 30 Aralık 1918 tarihinde Venizelos'un konseye sunduğu toprak taleplerine tam destek vermeyi yükümlenmesi idi.³⁵ Yunan kamuoyunun bu anlaşmaya bakışı ise oldukça iyimserdi. İtalya için Yunanistan'dan daha iyi bir dostun bulunmasının zor olduğu ve anlaşmanın iki ülke arasındaki bağları güçlendireceği şeklindeki yorumlara yer veren Yunan basını, İtalya ve Yunanistan arasındaki sorunların tatmin edici bir şekilde çözümlenmesini, gelecekteki samimi ilişkilerin başlangıcı olarak yorumlamıştı.³⁶ Yunanistan ile İtalya arasında bu anlaşmanın imzalandığı gün, Fransızlar da Romanya üzerinden aktardığı askerî birliklerle Sofya sınırına kadar ilerlemiş ve hatta Trakya'da sert önlemler almaya başlamıştı.³⁷ Diğer yandan Venizelos da Trakya konusundaki açıklamalarına devam ediyordu. Venizelos'a göre Bulgaristan bir kara devletiydi ve bir filo oluşturmak için limana ihtiyacı yoktu. Doğu Trakya konusuna girmeyen Venizelos, Ege'de güvenliğin sağlanması ve bölgede bir karışıklığa mahal vermemek için Bulgaristan'ın Trakya'daki ve Ege'deki varlığına son verilmesi gerektiğini dillendiriyordu. Ayrıca tam da bu sırada Bulgarların Trakya'da yaşayan Yunanlara, Bulgar olduklarına dair beyanname imzalattığı bilgisi de Yunan gazetelerine yansımıştı. Yunanlara zorla imzalatılan bu beyannameyi bilinçsizce imzalayan 166 bin Yunan olduğu şeklinde bilgiler mevcuttu.³⁸

İtalya, süreçteki çıkarını ilgilendiren sorunlarını Yunanistan ile imzaladığı anlaşma ile çözerken, 12 Ağustos 1919'da yapılan görüşmelerde Trakya sorunun geçirdiği çeşitli aşamalar gündeme geldi. İlk aşama Yunan İşleri Komisyonu tarafından önerilen *mavi hattı*. Bu hat, Komitede Amerikan Delegasyonu tarafından reddedilmişti. Karşılıklı taviz yoluyla bir uzlaşma arayışına girilmişti. Amerikan Delegasyonunun ilk talebi Batı Trakya'nın 1915 sınırı ile Bulgaristan'a bırakılmasıydı. Ancak İngiliz, Fransız ve Japon Delegasyonları aynı fikirde değildi. Amerikan Delegasyonu çeşitli görüşler

34 Çağla Derya Tağmat, "Sevr Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)* V, 2 (2016), 312.

35 Mouseio Benaki Arhio Venizelou, Arth. Tek. 216, Fak. 21.

36 *Embros*, 20 Iouliou/ 2 Augoustou 1919.

37 *Ethnos*, 16/ 29 Iouliou 1919.

38 *Embros*, 19 Iouliou/ 1 Augoustou 1919.

ileri sürüldükten sonra, Doğu ve Batı Trakya'nın Uluslararası İstanbul Devleti'ne bağlanmasını önerdi. Bu öneri de diğer delegasyonlar tarafından kabul edilmedi. Daha sonra İtalyan delege Tittoni Yunanistan'a daha fazla Yunan ve Bulgaristan'a daha fazla Bulgar nüfus sunmayı amaçlayan etnografik bir hat önerdi. İtalya bu önerisiyle hem Bulgaristan hem de Yunanistan için bir çözüm ortaya koymaya çalışmıştı. Ancak bundan da bir sonuç elde edilemedi. Önerilen hat, Yunanistan sınırını Lüleburgaz'a kadar genişletiyor ve Doğu Trakya'nın kuzey kısmını Bulgaristan'a bırakıyordu. Amerikan Delegasyonu bu hat fikrine, Bulgaristan'a Ege'de bir çıkış bırakmamasından dolayı itirazda bulundu. Daha sonra Batı Trakya'nın güneybatı kısmının Yunanistan'a verilmesi ve Dedeoğlu'dan Edirne'ye uzanan demiryolunun kontrolü ile Dedeoğlu'na çıkışı olan uluslararası bir devlet kurulması önerildi. Bu durumda Doğu Trakya, Saros Körfezi'nden Midye'ye uzanan hatta kadar Yunanistan'a ait olacaktı. Ancak bu defa da Amerikan Delegasyonu buna, Batı Trakya'nın batı kısmının ekonomik olarak geri kalanıyla bağlantılı olmayacağı gerekçesiyle itirazda bulundu. ABD'nin karşı önerisi ise kuzey-batı Trakya'nın Bulgaristan'a verilmesi ve Uluslararası İstanbul Devleti'nin Edirne'yi de içine alacak şekilde Meriç'in 10 kilometre doğusundaki bir hatla sınırlandırılmasıydı. Diğer yandan en iyi çözümün, Dedeoğlu ve mevcut demiryolu üzerinde bir tür uluslararası kontrol sağlamak olduğu konusunda herkes hemfikir. Fransız, İngiliz ve Japon Delegasyonları bu uluslararası devleti, doğuda 1915 sınırını koruyarak, batıya ve kuzeye doğru genişletmek istiyorlardı. Amerikalılar, kuzey-batı Trakya'yı Bulgaristan'a bırakmak ve bu alanı Meriç'ten 10 kilometre doğuya doğru, Edirne'yi de içine alacak şekilde genişletmek konusunda ısrarcıydı.³⁹

Trakya'nın durumu konusunda farklı fikirlerin gündeme gelmesi, Yunanistan'ın bölge üzerindeki hayallerine gölge düşürüyordu. Bunlardan belki de en ilginç Tittoni'den gelmişti. Tittoni, çok küçük bir tavizle konuyla ilgili anlaşmanın sağlanabileceği düşüncesindeydi. Ona göre, başkenti Edirne olan bağımsız bir devlet kurulabilirdi.⁴⁰

ABD temsilcisi Balfour ise Edirne'nin, Yunan bölgesinde bulunan bir Türk **şehri** olduğunu düşünüyordu. Müslümanlar için kutsal bir şehir olduğundan dolayı buranın bağımsız bir devlet olarak tanınmasında önemli avantajlar görüyordu. Clemenceau ise her halükârda Bulgaristan'a herhangi bir toprak ödülü verilmesini kabul etmeyeceğinin altını çizmişti. Diğer yandan burada kurulacak hiçbir uluslararası devletin uzun süre yaşamayacağını ve önerilen tüm çözümlerin yeni bir savaştan başka bir sonuç doğurmayacağını ifade etmişti.

39 FRUS, Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume VII, Paris Peace Conf. 180.03501/29.

40 FRUS, Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume VII, Paris Peace Conf. 180.03501/29.

Bu tartışmalardan sonra konseyin önündeki başlıca alternatiflerin şunlar olduğu ortaya çıktı: Doğu ve Batı Trakya'nın Milletler Cemiyeti'ne bağlı uluslararası bir devlet kurularak birbirinden ayrılması ya da Edirne'den Dedeoğlu'na giden demiryolunun sadece uluslararası bir komisyon tarafından kontrol edilmesi.

Trakya konusundaki fikirlerin çeşitliliği durumu daha da karışık hale getirmiş, eski plana başka teklifler de eklenmişti. Bunlardan ilki Yunanistan'ın Batı Trakya'da en azından İskeçe ve Gümülcine bölgelerini elde etmesi ve kıyı demiryolunu korumaya yetecek bir sınıra sahip olmasıydı. Bir diğeri, Dedeoğlu Limanı, Edirne şehri ve bu ikisini birbirine bağlayan demiryolunu kapsayan bir bölgenin Milletler Cemiyeti'ne bağlı özerk bir devlet haline getirilmesi idi. Ayrıca, Edirne hariç olmak üzere, mevcut Türk-Bulgar sınırı ile Saros Körfezi'nden Midye'nin güneyine çekilecek bir hat arasında kalan Doğu Trakya'nın tamamının Yunanistan'a verilmesi de diğer bir teklifti.⁴¹

Konferansta Trakya konusunda yaşanan bu yoğun gündem *The Times* gazetesine de yansımıştı. Gazete, 14 Ağustos 1919 tarihinde, Trakya konusunda çözüme yaklaşıldığını yazarken, henüz oy birliği ile alınan bir karar olmadığının altını çizmişti. Yunanistan dışındaki tüm konsey üyesi devletlerdeki düşüncenin, Trakya'nın bölünmesi olduğu şeklindeki habere ek olarak oturumlardaki genel kanının; orta Trakya'nın Dedeoğlu ile uluslararasılaştırılması ve böylece Bulgaristan'a denize çıkış sağlanması olduğu söylenebilir. *The Times*, Batı Trakya'nın Bulgaristan ile Yunanistan arasında paylaşılması, Bulgaristan'ın bölgenin kuzey omuzunu ve Yunanistan'ın güney kısmını elde etmesi yönünde görüşlerin ağırlık kazandığını satırlarına taşımıştı. Edirne'nin doğusundaki Trakya'nın yeni İstanbul Devleti sınırlarına kadar olan kısmına dair bir kararın henüz netleşmediğinin belirtildiği haberde, Yunanistan'ın bölgedeki iddialarının da dikkate alındığını vurgulanmıştı.⁴²

Konferansta Trakya ile ilgili ortaya çıkan tüm bu kafa karışıklığı, Venizelos'un da gündemine yer etmişti. Eylül ayının başında katıldığı uluslararası resmî bir yemekte Amerikalı yetkililerle uzun görüşmeler yapan Venizelos, Trakya konusunu etraflıca konuşma fırsatı bulmuştu.⁴³ Bu, Venizelos için değerlendirilmesi gereken bir fırsattı çünkü Trakya konusunda ABD'nin Yunanistan'a yönelik mesafeli ve tereddütlü tavrı devam ediyordu. Yine bu günlerde Venizelos tarafından konferansa yazılı olarak iletilen mektupta Yunanistan Başbakanı, Trakya konusunda karamsar bir tablo çizmekteydi ve bölgenin Yunanistan'a verilmemesi halinde doğacak sıkıntıları anlatmaktaydı. Trakya'daki nüfus oranlarının belirlenmesinde kullanılacak olan yöntem konusunda duyduğu tedirginliği belirten Venizelos,

41 FRUS, Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume VII, Paris Peace Conf. 180.03501/29.

42 *The Times*, 14 August 1919.

43 *Ethnos*, 16 Augustou/ 1 Septemvriou 1919.

Balkan Savaşları sonrasında ve Birinci Dünya Savaşı'ndan 1919 yılına değin, bölgeden çok sayıda Rumun göç ettiğinin altını çizerek bunun gerekçesi olarak da Türk yönetimini göstermişti. Diğer yandan ilginç bir öneri olarak, bölgedeki Rum nüfus sayısı belirlenirken göç edenlerin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştı. Patrikhane'ye ait 1918 yılı istatistiklerine göre, buradaki Rum unsurun sayısının Müslümanlardan 40 bin daha fazla olduğu, Trakya'daki Bulgarların sayısındaki dengesizliğin de kayıtlı olmayan ve çoğunlukla topraksız tarım işçisi olarak çalışanlardan kaynaklandığını belirtmişti. Yazısına, bölgedeki Rum unsurun çoğunlukta olduğunu ekleyerek devam eden Venizelos, İstanbul'un Trakya hinterlandı olmasa bile idaresinin masraflarını rahatça karşılayabileceği ve gerek duyulması halinde Marmara Denizi etrafında, Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerin de İstanbul'a dahil edilmesiyle sorunun çözülebileceğinin altını çizmişti. Yazıda belki de en çok dikkati çeken nokta Venizelos'un İstanbul'a atıfta bulunmasıydı: *"Büyük uluslararası çıkarların merkezi olan İstanbul'un Yunanistan'a verilmemesine ek olarak Trakya'nın da sadece İstanbul Devleti'nin gelirini arttırmak amacıyla elimizden alınması, Yunanistan'a iki kat haksızlık olacaktır. Böyle bir durumda Helenizm'in duyacağı hayal kırıklığı çok acı olacaktır."*⁴⁴ Venizelos bu ifadeleriyle İstanbul ile ilgili beklentilerini ve hatta hayal kırıklığını da açık bir şekilde dile getiriyordu. Ancak bunu asi ve saldırgan bir tavırla değil, üzüntü ve kabullenmişlikle ifade etmişti. Diğer yandan Trakya'nın akıbetinin İstanbul gibi olmaması başka bir deyişle elinden kaçıp gitmemesi için çalışmalarına hız vermişti. Trakya konusunda Venizelos'un başka bir hareket noktası da bu bölgenin Yunanistan'a verilmemesi halinde Bulgarların duyacağı mutluluktı. Venizelos'a göre Bulgarlar bu mutluluğu yaşasalar bile kendilerine dayatılacak barışı samimiyetle kabul etmeyeceklerdi.⁴⁵ Başka bir deyişle Trakya Bulgaristan'a verilse de Bulgarlar barış antlaşması konusunda yine tatminkâr olmayacaklardı.

Venizelos aynı günlerde Vamvakas ile Trakya konusunu görüşme fırsatı bulmuştu. Vamvakas konferans sürecinde oldukça ilginç bir görevi yerine getirmişti. Bu görev Osmanlı kaynaklarından bölgenin nüfus yapısı ve istatistiklerini araştırmaktı. Eylül ayında Venizelos'a verdiği bilgiler arasında 1873 yılında padişah emriyle derlenen nüfus istatistikleri ve tüm Trakya için detaylı bilgiler vardı. Ayrıca, Rum ve Türk öğrenci sayılarını da en ince ayrıntısına kadar Venizelos'a aktarmıştı.⁴⁶ Bu bağlamda gerek Trakya için yapılan çalışmalar gerekse Müttefik devletlerin tutumu, Trakya konusunda Yunanistan'ın bir iyimserlik havasına bürünmesine kapı aralamıştı. Her ne kadar ABD, tutumunu değiştirmemiş olsa da konunun Yunanistan lehine çözümleneceğine dair umut devam ediyordu.⁴⁷

44 ELİA, Arheio Streit Thrakikon Zitima (1919-1920), 18/3.

45 ELİA, Arheio Streit Thrakikon Zitima (1919-1920), 18/3.

46 *Estia*, 14 Maiou 2020.

47 *Ethnos*, 20 Augoustou/ 2 Septembriou 1919.

Eylül ayı Yunanistan için konferanstaki en kritik zaman aralığıydı. Bu süreçte Venizelos'un Yunan Dışişleri Bakanlığı ile yazışmalarına bakıldığında, Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması konusunda ABD'nin muhalif tutumunun tereddütler yarattığı söylenebilir. Konferansın bu aşamasında ABD'nin yavaş yavaş kendini Avrupa'dan ayırma sürecine girmesi Bulgaristan açısından bir talihsizlik olurken, Yunanistan için bulunmaz bir fırsat haline dönüşecekti.⁴⁸ Zira Batı Trakya için bir sorun yoktu ancak Doğu Trakya'nın İstanbul'a olan yakınlığı Müttefikler açısından düşünülmesi gereken bir konuydu. *The Times* gazetesinin aktardığına göre, bu süreçte Trakya konusunda bir öneri daha gündeme gelmişti. Bu öneri, Batı ve Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi ancak Orta Trakya'nın özerk bir devlet haline getirilmesiydi.⁴⁹

Bu süreçte Yunanistan'ın içini ferahlatan gelişme, Trakya'nın henüz Yunanistan'a verilmemesine rağmen Bulgaristan'ın buradan çıkarılmasıydı. Bulgaristan yalnızca Trakya'dan kovulmamış ayrıca Ege'den de dışlanmıştı. Bu durum Yunanlar için *“Türk zulmünün uzun tarihine bir korku sayfası ekleyen ve Yunanların nefret ettiği boyunduruktan kurtarılmasının sevincini bir kenara bıraktıracak nitelikte büyük bir dönüm noktasıydı.”*⁵⁰

Diğer yandan eylül ayının sonuna doğru Trakya konusu Yunanistan için artık netlik kazanmaya başladı. 19 Eylül'de Yüksek Konsey, Batı Trakya'nın Bulgar birlikleri tarafından boşaltılmasına, Müttefiklerce işgal edilmesine ve Yunan birliklerinin de sadece bulunduğu bölgede varlık göstermesine karar verdi.⁵¹ Bu durum Yunanistan açısından çok karamsar bir tablo çizmiyordu. Sonuçta Bulgarlar Trakya'dan çıkarılmıştı ancak Yunan kuvvetleri o an için bulundukları yerde kalmaya devam etmekteydi. Bu durum bölgenin Müttefiklerin kontrolüne geçmesi anlamına geliyordu ancak Yunanistan'a devredilmesi de an meselesiydi. Başka bir ifadeyle bölgenin Müttefiklere devri demek, yavaş yavaş Yunanistan'ın devreye sokulacağı demektir.

Venizelos'un 22 Eylül tarihli telgrafı artık sorunun çözüldüğünü ortaya koyuyordu. Bu telgrafta, İskeçe'nin işgalinin Yunan kuvvetlerince, İskeçe'ye bağlı kazaların işgalinin ise Müttefik kuvvetler tarafından yapılacağını belirtilmiş, İzmir'in işgali sırasında yaşananların yenilenmemesi için aşırılıklardan kaçınılmasının altını çizmişti. Harekâtı yürütecek olan Fransız komutanın talimatlarının takip edilmesi gerektiğini vurgulayan Venizelos, Yunanistan'ın üzerine düşen tek görevin orduları harekete geçirmek olduğunu ifade etmişti.⁵² Diğer bir ifadeyle, Yunanistan yine bir hamisi eşliğinde yeni bir toprak kazanımına doğru ilerlemekteydi. Ama daha önemlisi Venizelos kaleme aldığı bu yazıda, İzmir'in işgali sırasında Yunan kuvvetlerinin

48 Macmillan, *Dünyayı Değiştiren 6 Ay*, 223.

49 *The Times*, 2 September 1919.

50 *Ethnos*, 23 Augoustou / 5 Septembriou 1919.

51 *The Times*, 19 September 1919.

52 ELİA, *Arheio Streit Thrakikon Zitima* (1919-1920), 18/3.

Türklere karşı yıkıcı ve olumsuz tavrını kabullenmiş ve belli ki bundan da ders çıkarmıştı. Yani İtilaf Devletleri'nin tepkisini çekmek istemiyor İzmir olaylarının bir daha yaşanmasının önüne geçmeye çalışıyordu. Çünkü bu defa Mayıs 1919'daki gibi şanslı olmayabilir, Müttefikler doğrudan devreye girebilirdi. Bu ise Venizelos'un tercih etmeyeceği bir durumdu.

Bulgarlarla imzalanacak barış, Trakya'nın kaderi üzerinde etki edecekti. Bundan dolayı Trakya konusunun askıda kalması Yunanistan'da tedirginlik yaratıyordu. Zira 8 Ekim 1919'da Yunan Dışişleri Bakanlığından ABD Dışişleri Bakanlığına gönderilen bir yazıda, mandaterliğe vurgu yapılıyor ve Trakya için bölge halkının fikrinin alınması gerektiği vurgulanıyordu. Wilson Prensiplerinde yer alan self determinasyon maddesinin, Ermeniler göz önüne alınarak hazırlandığının ancak bu maddenin Rumlar/Yunanlar için de geçerli olmasının belirtildiği yazıda, bölge halkının da bu talebi konferansa defalarca iletildiği belirtiliyordu.⁵³ 30 Ekim 1919'da yapılan resmî açıklama, bölgenin kaderi açısından oldukça önemliydi. Trakya'nın artık Bulgar birlikleri tarafından tamamen boşaltılmış olduğu ve imzalanacak olan barış antlaşması gereği Trakya'nın Müttefiklere bırakılmış olması bu açıklamanın en önemli kısmıydı.⁵⁴

Bu durum, bir yandan Trakya konusundaki belirsizliğin devam etmekte olduğunu ortaya koyarken, yine Kasım ayında Bulgaristan Başbakanı Stamboliski Venizelos ile temasa geçerek iki devletin iş birliği yapması teklifinde bulundu. Stamboliski kaleme aldığı yazıda, Venizelos'u Balkan halkları arasında ortak bir anlayış geliştirilmesi için muktedir gördüğünü belirtirken, Venizelos bu teklifi dikkate bile almadı.⁵⁵ İtilaf Devletleri ile Bulgaristan arasında Neuilly Antlaşması'nın imzalanmasından çok kısa bir süre önce, İtilaf Devletleri Doğu Müttefik Ordusu Komutanı Francois D'Esprey'e Trakya'nın Bulgarlar tarafından boşaltılması emrini iletmesi için yetki verdi ve böylece Trakya'da müttefik işgali fiilen başlamış oldu.

İtilaf Devletleri çok zaman kaybetmeden 27 Kasım 1919 tarihinde Bulgaristan ile barış antlaşmasını imzaladılar. Neuilly Antlaşması'na göre, Gümülcine ve Dedeoğaç Yunanistan'a, Dobruca Romanya'ya, Batı sınırından bazı yerler de Sırp Hırvat Sloven Krallığına verildi.⁵⁶ Neuilly Antlaşması'nın 48. maddesi gereğince de Batı Trakya, akıbeti belirleninceye kadar bir Fransız komiserin idaresi altına girecek ve bu göreve General Charpy atanacaktı. Böylece, Bulgar tümeninin bölgeden tahliyesinin yanı sıra, Müttefikler tarafından işgalinin de ayrıntıları uygulanacaktı. Bu doğrultuda General Charpy'nin emrine 9. Yunan tümeni, 14. Fransız piyade alayı, 17. Fransız

53 ELİA, Arheio Streit, Thrakikon Zitima (1919-1920), 18/3.

54 *The Times*, 31 October 1919.

55 Macmillan, *Dünyayı Değiştiren 6 Ay*, 225.

56 Üçarol, *Siyasi Tarih*, 511.

piyade alayı ve 1 İngiliz müfrezesi verilecekti.⁵⁷ Ortaya çıkan manzaraya göre, Trakya'da Müttefik işgali başlamış, Yunanlar da bu işgale askerî kuvvetleriyle dâhil olmuşlardı. Sabırla uygulamaya konulan Yunan planı, Neuilly Antlaşması ile hayata geçmeye başlamıştı. Böylelikle Bulgaristan'ın Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti'nden İstanbul Antlaşması ile almış olduğu Batı Trakya, Birinci Dünya Savaşı sonunda ilk aşamada Müttefik, ardından da Yunanistan toprağı haline geldi.

Sonuç

Paris Barış Konferansı, Yunanistan açısından tempolu, yorucu bir süreç olmakla birlikte ayrıca bir daha gelmeyecek ve değerlendirilmesi gereken bir fırsattır. İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesi kararı, Venizelos'un ilk devreyi başarıyla kapattığını göstermiştir. Ancak ikinci devrede yaşanan gelişmeler, Trakya konusunda ciddi bir enerji sarf etmesine neden olmuştur. Çünkü Trakya konusunda İtilaf Devletleri arasında bir fikir birliği ya da ortak bir görüş elde etmek çok zordu. Yunanistan'ın nasıl ki İzmir konusunda karşısında İtalya yer alıyorsa Trakya konusunda da ABD, Venizelos'un işini oldukça zorlaştırmıştır. Venizelos'un odaklandığı tek nokta Bulgarlarla imzalanacak barış antlaşmasında bu konuyu çözüme ulaştırmaktır. Ancak Kasım ayında imzalanan bu barış, Venizelos ve dolayısıyla Yunanistan açısından beklenen şekilde bir sonuç doğurmamıştır. Başka bir deyişle Venizelos için mesai devam etmiştir. Zira 1920 yılına gelindiğinde bu defa şansını Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan barış antlaşması sürecinde deneyecek, hatta insanüstü bir çaba harcayarak istediğine hem diplomatik anlamda hem de işgal alanında ulaşacaktır. Dolayısıyla Venizelos, 1920 yılında Sevr Antlaşması'nda bir madde olarak yer alacak olan Trakya'ya, asker yığmak için antlaşmanın imzalanmasını beklemeden işini şansa bırakmamak için temmuz ayında işgale girişecektir.

Paris Barış Konferansı'nda Trakya konusu, İtilaf Devletleri ile Yunanistan arasındaki ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinde, Fransa ve İngiltere'nin bölgedeki Yunan işgaline zemin hazırlayan birer aktör gibi çalıştığı bir gerçektir. İtalya, yalnızca kendi çıkarlarını korumak adına Yunanistan'ın isteklerini kabul etmiş, On İki Ada'yı Yunanistan'a pazarlık masasında sunmuş ve kuzey Epir'den toprak kazanmaya odaklanmıştır. Bu bağlamda İtilaf blokunda çekimser ve hatta Yunan isteklerine sempati ile bakmayan tek devlet ABD olmuştur. Bu da Venizelos'un ABD'yi ikna etmek için daha fazla efor sarf etmesine yol açmıştır.

57 *Epihriseis eis Thrakin (1919-1923)*, Arheigion Stratou, (Athinai: Ekdoseis Diefthinseos İstorias Stratou, 1969), 13.

Osmanlı Devleti ya da Anadolu penceresinden konuya bakıldığında ise Yunanistan'ın Batı Trakya üzerine yoğunlaştığı, Doğu Trakya'yı çok fazla dillendirmekten çekindiği şeklinde bir yorum yapılabilir. Bunun önemli nedenlerinden biri Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan barış antlaşması sürecini beklemesidir. Başka bir deyişle Venizelos ilk etapta Bulgaristan ile imzalanacak barış antlaşmasından Batı Trakya'yı, Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış antlaşmasından da Doğu Trakya'yı elde etmeyi hedeflemiştir. İstanbul ise coğrafi yakınlığından dolayı Trakya konusundaki Yunan hamleleri açısından mutlaka üzerinde durulması gereken bir konudur.

Venizelos Paris Barış Konferansı sırasında doğrudan İstanbul üzerine bir kurgu dillendirmemiş, ancak satır aralarında konseye Trakya'nın Yunanistan'a verilmesinin İstanbul'un telafisi olacağı şeklinde imalarla araya sıkıştırmıştır. Başka bir deyişle Trakya, İstanbul'u koruyan bir kale gibi düşünülürse Yunanistan'ın bu bölgeye olan coğrafi, ekonomik ya da tarihsel ilgisi ya da zaafı, bilinçaltında İstanbul'a ulaşma rüyasından ayrı düşünülmemelidir. Bu yüzden İstanbul'u o an için kaybettiği gerçeğiyle yüzleşen Venizelos, bu kayıp üzerinden bir politika geliştirerek Batı Trakya için mücadele etmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

ELIA [Elliniko Logotekniko kai İstoriko Arhio], Arheio Streit, Thrakikon Zitima (1919-1920), 18/3.

Mouseio Benaki Arhio Venizelou, Arth. Tek. 216, Fak. 21.

II. Resmi Yayınlar

FRUS, Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume VII, Paris Peace Conf. 180.03501/29

III. Araştırma Eserler

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*. cilt I, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1973.

Bıyıklıoğlu, Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*. cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

Dalby Andrew, *Eleftherios Venizelos 1919-1923 Barış Görüşmeleri ve Sonrası*. Ankara: Akılçelen Yayınları, 2014.

Epihriseis eis Thrakin (1919-1923), Arheigion Stratou, Athinai: Ekdoseis Diefthinseos İstorias Stratou, 1969.

Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri, Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*. cilt I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953.

Kitsikis, Dimitris, *Yunan Propagandası*. İstanbul: Meydan Neşriyat, t.y.

Macmillan, Margaret, *Dünyayı Değiştiren 6 Ay 1919 Paris Barış Konferansı*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.

Papadakis, Nikolas Emm., *Eleftherios Venizelos O Anthropos, O İgetis*. Tomos B, Athina: Estia, 2017.

Tağmat, Çağla Derya, *Kısa Yunanistan Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2024.

Üçarol, Rifat, *Siyasi Tarih 1789-2012*. 3. bs., İstanbul: Der Yayınları.

IV. Süreli Yayınlar*Embros* [Yunanistan]*Estia* [Yunanistan]*Ethnos* [Yunanistan]*The Times* [İngiltere]**V. Makaleler**

Cihangir, Çiğdem Kılıçoğlu. “Yunanistan’da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı’na Giriş.” *Dokuz Eylül Üniversitesi II. Uluslararası Tarih Sempozyumu, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Sempozyum Bildiri Kitabı*, İzmir: 2015.

Erdem, Nilüfer, “Harisios Vamvakas’ın Osmanlı Milletvekili Olarak Etkinliği.” *CTAD*, 17 (Bahar 2013).

Güzel, Mehmet Şükrü, “Bir Savaş Suçu Olarak Doğu Trakya’da Yunanistan Tarafından Türklere Yapılan Etnik Temizlik Harekâtı.” *Akademik Bakış* 8, 15 (Kış 2014).

Koltuk, Nuran. “1913 İstanbul Antlaşması ve Osmanlı-Bulgar Nüfus Mübadelesi.” *Mübadelelerin 94. Yılı Anısına Uluslararası Mübadele Sempozyumu*, Tekirdağ: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, 2017.

Şimşir, Bilal. “Batı Trakya Sorunu.” *Atatürk Ansiklopedisi*, erişim 10 Ocak 2025, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/696/Bati-Trakya-Sorunu>

Tağmat, Çağla Derya, “Sevr Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza.” *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)* V, 2 (2016).

_____, “Trablusgarp Savaşı’ndan Lozan Antlaşması’na On İki Ada Konusunda (Gizli) Görüşmeler.” *Türkiyat Mecmuası* 28, 1 (2018).

Taş, Fahri, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Doğu Trakya’yı İşgali.” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 20, 60 (2024).

Extended Abstract

The process of Thrace's exit from Ottoman rule began to take place in stages in the first quarter of the 20th century. The first step of this situation was realized with the Istanbul Treaty signed between the Ottoman State and Bulgaria at the end of the Balkan Wars. With this treaty, instead of the Midye-Enez line, which was determined as the border of the two countries in accordance with the London Treaty, the new border was determined as the Evros River and the legal rights of the local people living within these borders were determined for both sides. However, the status quo that was tried to be established after the Balkan Wars could not last long. The First World War, which started in 1914, would lead to serious changes in this status quo both during and after the war.

Greece had prepared in detail for the Paris Peace Conference and went to Paris with a strong delegation. Prime Minister Eleftherios Venizelos, the head of the delegation, was in a very influential position at the conference, but there were also names in the same delegation that would shape Greek politics in the future.

For Greece, the Paris Peace Conference was a hectic and exhausting process, but it was also an opportunity that would never come again and that had to be seized. The decision to occupy İzmir by Greece showed that Venizelos had successfully closed the first period. However, the developments in the second period caused him to expend serious energy on Thrace. Because it was very difficult to obtain a consensus or a common opinion among the Entente States on Thrace. Just as Italy was against Greece on the issue of İzmir, the United States made Venizelos' job very difficult on Thrace. The only point Venizelos focused on was to resolve this issue in the peace treaty to be signed with the Bulgarians. However, this peace signed in November did not produce the expected result for Venizelos and therefore for Greece. In other words, the work would continue for Venizelos.

Without wasting much time, the Entente powers signed a peace treaty with Bulgaria on November 27, 1919. According to the Treaty of Neuilly, Komotini and Alexandroupoli were given to Greece, Dobrudja to Romania and some parts of the western border to the Kingdom of Serbian Croatian

Slovenia. According to Article 48 of the Treaty of Neuilly, Western Thrace was to be under the administration of a French commissioner until its fate was determined and General Charpy was to be appointed to this post. Thus, the details of the evacuation of the Bulgarian division from the region as well as its occupation by the Allies were to be implemented. Accordingly, the 9th Greek Division, the 14th French Infantry Regiment, the 17th French Infantry Regiment and a British detachment would be placed under General Charpy's command. Thus, Western Thrace, which Bulgaria had taken from the Ottoman State at the end of the Balkan Wars with the Treaty of İstanbul, became Greek territory at the end of the First World War.

When the issue of Thrace at the Paris Peace Conference is evaluated in the context of the relations between the Entente Powers and Greece, it is also possible to interpret that France and Britain worked as actors preparing the ground for the Greek occupation in the region, that Italy accepted Greece's demands only to protect its own interests, that it offered the Dodecanese Islands to Greece at the bargaining table and that it looked at the event from the perspective of the piece of land it wanted to obtain from northern Epirus. In this context, the United States was the only state in the Entente Bloc that abstained and did not even sympathize with Greek demands. This led Venizelos to exert more effort to convince the United States.

Looking at the issue from the perspective of the Ottoman State or Anatolia, it can be interpreted that Greece focused on Western Thrace and refrained from discussing Eastern Thrace too much. One of the important reasons for this is that Greece waited for the peace treaty process to be signed with the Ottoman State. In other words, Venizelos focused on obtaining Western Thrace from the peace treaty to be signed with Bulgaria and Eastern Thrace from the peace treaty to be signed with the Ottoman Empire. Due to its geographical proximity, İstanbul is an issue that must be emphasized in terms of Greek moves in Thrace.